

TEXNOGEN TA'SIRLAR NATIJASIDA YUZAGA KELGAN EKOLOGIK MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH CHORA TADBIRLARI**Jo'rayeva Barno Nizomiddinovna**

Termiz muhandislik texnologiya instituti ingliz tili o'qituvchisi

barnojuraeva234@gmail.com**Davlatov Diyor Dilshodovich**

TMTI Arxitektura va qurilish fakulteti 2-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11205120>

***Annotatsiya.** Inson yer yuzida paydo bo'libdiki, tabiat bilan doimo uzviy aloqada bo'lib keldi. Har bir inson dunyoga kelib nafas olishni boshlagandan toki dunyodan ko'z yumushigacha yer yuzida yashaydi, mehnat qiladi, xo'jalik faoliyatini yuritadi, tabiatning moddiy boyliklaridan foydalanadi. Shu vaqt davomida tabiatga o'z ta'sirini o'tkazadi. Insonning mehnat faoliyati natijasida atrof muhitga turli chiqindilar chiqariladi. Chiqindilarning bir qismi atmosferaga, boshqasi suvga, yerga, o'simlik va hayvonot dunyosiga ta'sir etib, vaqt mobaynida to'planib boradi. Ularning yillar davomida asta-sekin to'planib borishi turli muammolarni ba'zan inson hayoti uchun o'ta xavfli muammolarni keltirib chiqarishi endilikda to'liq tasdiqlanmoqda. Maqolaning asosiy mazmuni texnogen ta'sirlar natijasida yuzaga kelgan ekologik muammolar, inson faoliyati jarayonida tabiatdan to'g'ri foydalanish va ekologik muammolarni atroflicha bartaraf etish chora tadbirlarini ko'rib chiqish va o'rganishdan iborat.*

***Kalit so'zlar:** Ekologiya, ekologik muammolar, tabiiy va texnogen omillar, global va mintaqaviy ekologik muammolar.*

ENVIRONMENTAL PROBLEMS CAUSED BY MAN-MADE EFFECTS AND MEASURES TO ELIMINATE THEM

***Abstract.** Man has appeared on earth and has always been in close contact with nature. Every person lives on the earth, works, conducts economic activities, and uses the material resources of nature from the moment he comes into the world and begins to breathe. During this time, it has its influence on nature. As a result of human work, various wastes are released into the environment. Part of the waste affects the atmosphere, the other affects the water, earth, flora and fauna, and accumulates over time. It is now fully confirmed that their gradual accumulation over the years causes various problems, sometimes very dangerous problems for human life. The main content of the article is to review and study environmental problems caused by man-made effects, proper use of nature in the course of human activity, and measures to eliminate environmental problems.*

Key words: Ecology, environmental problems, natural and man-made factors, global and regional environmental problems.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ, ВЫЗВАННЫЕ ТЕХНОГЕННЫМ ВОЗДЕЙСТВИЕМ, И МЕРЫ ПО ИХ УСТРАНЕНИЮ

Аннотация. Человек появился на земле и всегда находился в тесном контакте с природой. Каждый человек живет на земле, работает, ведет хозяйственную деятельность, пользуется материальными ресурсами природы с того момента, как он приходит в мир и начинает дышать. За это время он оказывает свое влияние на природу. В результате деятельности человека в окружающую среду выбрасываются различные отходы. Часть отходов воздействует на атмосферу, другая – на воду, землю, флору и фауну и накапливается с течением времени. В настоящее время полностью подтверждено, что их постепенное накопление с годами вызывает различные проблемы, порой очень опасные для жизни человека. Основное содержание статьи заключается в рассмотрении и исследовании экологических проблем, вызванных антропогенным воздействием, правильным использованием природы в процессе деятельности человека и мерами по устранению экологических проблем.

Ключевые слова: Экология, экологические проблемы, природные и техногенные факторы, глобальные и региональные экологические проблемы.

"Global ekologik muammolar" iborasi hamma uchun tanish, ammo biz har doim ham uning qanchalik jiddiy semantik yukini ko'tarayotganini sezmaymiz. Global deganda butun dunyo bo'ylab, jami, butun sayyorani qamrab oladi. Ya'ni, ko'rib chiqilayotgan muammolar har birimizga bevosita bog'liq va ularning oqibatlarini tasavvur qilish qiyin.

Inson yer yuzida paydo bo'libdiki, tabiat bilan doimo uzviy aloqada bo'lib keldi. Har bir inson dunyoga kelib nafas olishni boshlagandan toki dunyodan ko'z yumushigacha yer yuzida yashaydi, mehnat qiladi, xo'jalik faoliyatini yuritadi, tabiatning moddiy boyliklaridan foydalanadi. Shu vaqt davomida tabiatga o'z ta'sirini o'tkazadi. Insonning mehnat faoliyati natijasida atrof muhitga turli chiqindilar chiqariladi. Chiqindilarning bir qismi atmosferaga, boshqasi suvga, yerga, o'simlik va hayvonot dunyosiga ta'sir etib, vaqt mobaynida to'planib boradi. Ularning yillar davomida asta-sekin to'planib borishi turli muammolarni ba'zan inson hayoti uchun o'ta xavfli muammolarni keltirib chiqarishi endilikda to'liq tasdiqlanmoqda. So'nggi yuz yil ichida biosferada insonning ishlab chiqarish faoliyati natijasida shunday o'zgarishlar yuz berdiki, ular ko'lami jihatidan tabiiy ofatlarga tenglashtirildi. Biosferaning

ekologik tizimlari va tarkibiy qismlarida qaytarilmas o'zgarishlarga olib keladi. Ekologik muammolar, uning yechimi inson faoliyatining biosfera miqyosiga salbiy ta'sirini bartaraf etish bilan bog'liq bo'lgan global ekologik muammolar deb ataladi. Bugungi kunga qadar global ekologik muammolarning eng dolzarblari: yer aholisining o'sishi, issiqxona effektini kuchaytirish, ozon qatlamini yo'q qilinishi, okeanlarning ifloslanishi, tropik o'rmonlar maydonini qisqartirish, hosildor yerlarning cho'llanishi, toza suvning ifloslanishi.

Inson tomonidan yaratilgan va ishlatilayotgan texnik vositalar va texnologik jarayonlarning bino inshootlarga, insonga, shu yo'sinda tabiatga ham ta'sir etish omillari texnogen omillar hisoblanadi. Inson omili ishtirok etmagan, balki tabiatda tabiiy yuzaga kelayotgan atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatadigan omillar tabiiy ekologik omillar hisoblanadi.

Ekologiya, aholining haddan tashqari ko'payishi va qoloqlik muammolari yaqin kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan oziq-ovqat taqchilligi tahdidi bilan bevosita bog'liq. Hozirgi kunda ham ayrim mamlakatlarda aholi sonining tez o'sishi, qishloq xo'jaligi va sanoatning yetarli darajada rivojlanmaganligi sababli oziq-ovqat va eng zarur tovarlar yetishmasligi muammosi yuzaga kelmoqda. Biroq, qishloq xo'jaligi mahsuldorligini oshirish imkoniyatlari cheksiz emas. Axir, mineral o'g'itlar, pestitsidlar va boshqalarni qo'llashning ko'payishi ekologik vaziyatning yomonlashishiga va oziq-ovqat mahsulotlarida odamlar uchun zararli moddalar kontsentratsiyasining oshishiga olib keladi. Boshqa tomondan, shaharlar va texnikaning rivojlanishi juda ko'p unumdor yerlarni muomaladan chiqaradi. Yerning tuproq qoplami yer biosferasining eng muhim tarkibiy qismidir. Bu biosferada sodir bo'ladigan ko'plab jarayonlarni belgilaydigan tuproq qobig'i. Tuproqlarning eng muhim ahamiyati - organik moddalarning to'planishi, har xil kimyoviy elementlar, shuningdek energiya. Tuproq qoplami biologik yutuvchi, turli ifloslantiruvchi moddalarni yo'q qiluvchi va zararsizlantiruvchi vazifasini bajaradi. Agar biosferaning bu bo'g'ini yo'q qilinsa, biosferaning mavjud faoliyati qaytarilmas tarzda buziladi. Shuning uchun tuproq qoplaminin global biokimyoviy ahamiyatini, uning hozirgi holatini va antropogen faollik ta'sirida o'zgarishini o'rganish nihoyatda muhimdir.

Inson ming yillar davomida atmosferani ifloslantirmoqda, faqat oxirgi yuz yil ichida sanoatning rivojlanishi bizga shunday ishlab chiqarish jarayonlarini "hadya qildi"ki, bu jarayonlarning oqibatlarini dastlab insonlar tasavvur qila olmadi. Millionlab shaharlar paydo bo'ldi, ularning o'sishini to'xtatib bo'lmaydi. Bularning barchasi insonning buyuk ixtirolari va zabtlari natijasidir. Asosan, havoni ifloslantiruvchi uchta asosiy manba mavjud: sanoat, maishiy qozonxonalar, transport. Bu manbalarning har birining havoning umumiy ifloslanishidagi ulushi

har bir joydan farq qiladi. Hozirgi kunda sanoat ishlab chiqarishi havoni eng ko'p ifloslantirishi umumiy qabul qilingan.

Asrning ikkinchi yarmida boshlangan iqlimning keskin isishi ishonchli faktdir. Biz buni qish oldidan yumshoqroq his qilamiz. Ushbu hodisaning sababi nima? Ba'zi olimlarning fikriga ko'ra, bu juda katta miqdordagi organik yoqilg'ining yonishi va issiqxona gazi bo'lgan atmosferaga ko'p miqdorda karbonat angidrid chiqishi, ya'ni Yerdan issiqlikni uzatishni qiyinlashtiradi. Atoqli rus olimi V.I. Vernadskiy "Insoniyatning ta'siri allaqachon geologik jarayonlar bilan taqqoslandi"¹ deydi. Inson o'z-o'zidan xudbin mavjudot sifatida tabiatni buzgan va vayron qilgan holda o'zining qulayligi uchun sharoit yaratadi. Bu bilan o'zimizga zarar yetkazishimiz haqida o'ylamaymiz. Aynan shuning uchun ham bugungi kunda insonni tabiatning bir qismi sifatida tarbiyalashga emas, balki ekologik muammolarni hal qilishga alohida e'tibor berish kerak. Bugungi kunda dunyoning ekologik muammolari zudlik bilan hal qilishni talab qilmoqda. Avvalo, yuqorida aytib o'tganimizdek, bunga e'tibor qaratish lozim. Tabiat bilan uyg'unlashgan odamlar endi unga faqat iste'molchi sifatida munosabatda bo'lmaydilar. Bundan tashqari, umumiy ko'kalamzorlashtirish uchun bir qator choralar ko'rish kerak. Dunyoning ekologik muammolari hal qilinishi mumkin va hal qilinishi kerak. Tabiatni asrash va sayyoramizning sog'lom kelajagi faqat o'zimizga bog'liqligini unutmang! Albatta, resurslardan foydalanmasdan farovonlikka erishish mumkin emas, lekin neft va gaz bir necha o'n yilliklarda tugashi mumkinligini hisobga olish kerak. Dunyoning ekologik muammolari barcha-barchaga ta'sir qiladi, befarq qolmang! Insoniyat bu sayyorada unga katta zarar yetkazishi mumkin bo'lgan kuchga ega. Ammo biz kuch va bilimimizni zararga emas, balki yaxshilikka aylantira olamizmi? Ehtimol, o'zini oqilona irq vakili deb da'vo qilgan har bir kishi bu haqda o'ylash kerak.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bu yer yuzi ona sayyoramiz faqatgina bizga tegishli emas, balki to'laqonli kelajak avlodlarga ham tegishli. Kelajakni o'ylagan har bir shaxs resurslarni: oziq-ovqat, suv, toza havo va boshqa mineral moddalarni tejab ishlatishni oiladan boshlashi kerak. Bilamizki, oila jamiyatning, jamiyat esa davlatning asosiy bo'g'inidir. Davlatimizning rivoji uchun, global muammolarni oldini olish uchun qo'lni qo'lga berib birgalikda harakat qilishni boshlashimiz darkor!

---

¹ V.I. Vernadskiy

REFERENCES

1. Sul'tonov P. Ekologiya .Toshkent.2007.
2. Ergashev A, Ergashev T.Ekologiya,biosfera va tabiatni muh'faza qilish.T. O'qituvchi, 2005.
3. Nig'matov A.N., O'zbekiston Respublikasining ekologik huquqi, T., 2004;